

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Лесун І.П.,

аспірантка,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті показано, що в умовах запровадження компетентнісного підходу у навчанні учнів старшої школи нових ознак набуває характеристика змісту шкільної освіти. Обґрунтовано, що прийняття компетентностей та їх результативної складової – компетенцій як цілей освіти зумовлює орієнтацію змісту освіти на особистісні досягнення кожного учня, а предметні знання і уміння стають не кінцевими цілями навчання, а основою в засвоєнні предметних і ключових компетентностей. Доведено, що вимагають більш глибокого обґрунтування зміст ключових і предметних компетентностей і взаємозв'язок між ними, подолання термінологічних розбіжностей та з'ясування складу компетенцій з урахуванням цілей навчання в старшій школі.

В статті показано, что в условиях внедрения компетентного подхода в обучении учащихся старшей школы новые признаки приобретает характеристика содержания школьного образования. Обосновано, что принятие компетентностей и их результативной составляющей – компетенций как целей образования обуславливает ориентацию содержания образования на личностные достижения каждого учащегося, а предметные знания становятся не конечными целями обучения, а основой усвоения предметных и ключевых компетентностей. Доказано, что требуют более глубокого обоснования содержание ключевых и предметных компетентностей и взаимосвязь между ними, преодоление терминологических расхождений и выяснение состава компетенций с учетом целей обучения в старшей школе.

The paper shows that in the implementation of the campaign competentive in training high school students acquire new traits characteristic for the content of school education. It is proved that the adoption of competencies and their effective component - the competencies of both the goals of education determines the orientation of the content of education on personal achievements of each student, and subject knowledge are not the ultimate goals of education, and the basis of subject learning and key competences. It is proved that require more in-depth study of key content and subject competence and the relationship between them, overcoming differences of terminology and clarification of competences with regard to the objectives of training in high school.

Сьогодні питання про ключові компетенції, які характеризують здатність особистості до реалізації в суспільстві знань і інновацій, стало предметом обговорення в усьому світі. І особливо актуальною проблема компетентнісного підходу в освіті є для України в зв'язку з модернізацією вітчизняної освіти. Звісно, що старша школа не може лишатися осторонь від цих процесів.

Наше суспільство потребує виховання відповідальних, ініціативних, самостійних громадян, здатних швидко мислити і ефективно взаємодіяти в процесі виконання завдань в різних сферах інтересів держави. А це вимагає розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Таким чином, школа повинна не лише забезпечити дитину знаннями, а й підготувати її до життя. Особливо гостро це питання постає в старшій школі, адже це остання сходинка школяра перед виходом в світ.

Яким в ідеалі має бути випускник загальноосвітнього навчального закладу? Насамперед, це людина, що вміє ставити перед собою цілі, досягати їх, ефективно спілкуватися, жити в інформаційному і полікультурному світі, робити обдуманий вибір і нести за нього відповідальність, вирішувати проблеми, в тому числі й нестандартні, бути господарем свого життя. Кожна з наведених якостей називається «компетенцією».

Отже, метою статті є розгляд актуального завдання сучасної школи – впровадження у навчання компетентного підходу, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості.

Зазначимо, що компетенція і компетентність – два різних поняття. *Компетенція* — це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетенція сама по собі не є характеристикою особистості. Нею вона стає в процесі засвоєння і рефлексії учня, перетворюючись у компетентність.

Компетентність — це здатність застосовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

Проблема формування компетентної особистості стала предметом глибокого і різнобічного дослідження, яке проводять міжнародні організації, що працюють у сфері освіти, - ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Ради Європи, Організації європейського співробітництва, Міжнародного департаменту стандартів та ін. Очевидно, що старшої школи стосуються всі світові тенденції та інновації, зокрема, особистісно-орієнтований підхід, інформатизація, інтеграція тощо. До них, відповідно, належить і компетентнісний підхід, поява якого пов'язана з виникненням протиріч між програмними вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості. Адже довгий час у вітчизняній освіті домінував знанневий підхід, результатом навчання якого була сукупність накопичених знань (як інформації), умінь і навичок. Проте сучасне інформаційне суспільство формує нову систему цінностей, в якій володіння знаннями, уміннями і навичками є необхідним, але недостатнім результатом освіти. Від людини вимагаються уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати нові знання, володіти такими якостями, як універсальність мислення, динамізм, мобільність. Саме тому компетенції, найважливіші для життя в сучасному світі, називаються «ключовими».

Сьогодні існує багато різних думок щодо поняття, класифікації та виокремлення найважливіших компетентностей. Над проблемою формування ключових, загально-предметних та предметних компетентностей учнів плідно працюють відомі українські науковці – І.Д. Бех, О.А. Біда, В.В. Химинець, Н.М. Бібік, О.В. Овчарук, О. І. Локшина, Л.С. Вашенко, Л.І. Парашенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, С.Є. Трубачова та ін. Дослідники наводять різноманітні означення поняття компетентності. Так, наприклад, О.І.Пометун зазначає, у педагогічній науці термін "компетентність" розуміється як «...спроможність особистості сприймати індивідуальні потреби та відповідати на них, кваліфіковано будувати діяльність у будь-якому напрямі, виконувати певні завдання або роботу».

Вченими визначено зміст основних дефініцій "компетентність" та "компетенція", а також здійснено порівняльну характеристику ключових компетентностей в європейських освітніх системах. Зупинимось на цьому детальніше.

Саме поняття «компетенції» включає в себе:

- знання і розуміння (теоретичне знання навчального матеріалу, здатність знати і розуміти);
- знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до

конкретних ситуацій);

– знання як бути (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті).

Виділяють сім ключових освітніх компетенцій:

1. *Ціннісно-смілова компетенція*. Це компетенція, пов’язана з ціннісними уявленнями учня, його здатністю бачити і розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль та призначення, вміти вибирати цільові та смислові установки для своїх дій та вчинків, приймати рішення. Від неї залежить індивідуальна освітня траєкторія учня і програма його життєдіяльності в цілому.

2. *Загальнокультурна компетенція* – це коло питань, в яких учень повинен орієнтуватися, володіти знаннями та досвідом практичної діяльності. Це особливості національної та загальнолюдської культури, духовно-моральні основи життя людства, окремих народів, культурологічні основи сімейних, соціальних, громадських явищ і традицій, роль науки та релігії в житті людини, їх вплив на світ, володіння ефективними способами організації вільного часу.

3. *Навчально-пізнавальна компетенція*. Це сукупність компетенцій учня в сфері самостійної пізнавальної діяльності, що включає елементи логічної, методологічної, загально-навчальної діяльності, які співвідносяться з реальними пізнаваними об’єктами. Сюди входять знання та уміння ставити ціль, планувати, аналізувати, здатність до рефлексії, самооцінки навчально-пізнавальної діяльності.

4. *Інформаційна компетенція*. За допомогою реальних об’єктів (телевізор, телефон, факс, комп’ютер, модем, принтер та ін.) та інформаційних технологій (аудіо- та відеозапис, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет) формуються уміння самостійного пошуку, аналізу і відбору необхідної інформації, її організації, оброблення, зберігання і передавання. Ця компетенція забезпечує навички діяльності учня з інформацією, що міститься в навчальних предметах і освітніх областях, а також в навколишньому світі.

5. *Комунікативна компетенція* включає знання необхідних мов, способи взаємодії з оточуючими й віддаленими людьми та подіями, навички роботи в групі, володіння різноманітними соціальними ролями в колективі. Учень повинен уміти представити себе, написати лист, анкету, заяву, задати питання, вести дискусію та ін.

6. *Соціально-трудова компетенція* означає володіння знанням і досвідом в суспільно-громадській діяльності, в соціально-трудовій сфері, в області сімейних відносин та обов’язків, в питаннях економіки і права тощо. Сюди входять, наприклад, уміння аналізувати ситуацію на ринку праці, діяти відповідно до особистої та суспільної вигоди, володіти етикою трудових і громадянських взаємовідносин. Учень володіє мінімальними необхідними для життя в сучасному суспільстві навичками соціальної активності та функціональної грамотності.

7. *Компетенція особистісного самовдосконалення* відображає рівень засвоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції і підтримки. Реальним об’єктом виступає сам учень. Він володіє способами діяльності відповідно до власних інтересів та можливостей, що виражається в його безперервному самопізнанні, розвитку особистісних якостей, необхідних для сучасної людини,

сформованості психологічної грамотності, культури мислення та поведінки. До цієї компетенції відносяться правила особистої гігієни, турбота про власне здоров'я, внутрішня екологічна культура та якості, пов'язані з основами безпечної життєдіяльності.

Отже, компетентність — це складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи вирішення проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності. Незважаючи на різноманітні визначення компетентностей, усі дослідники виокремлюють їх важливу якість - вияв компетентності у конкретній діяльності в певній ситуації. Компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації. Вона тісно пов'язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки в умовах конкретної діяльності.

Слід також зауважити, що ключові компетенції формуються в процесі реалізації цілісного змісту освіти загальноосвітньої школи, а предметні – передбачені змістом конкретного предмета і набуваються впродовж навчального року або ступеня навчання. Формування ключових компетенцій реалізується в освітніх галузях і навчальних предметах. При цьому кожний предмет забезпечує реалізацію тих складових змісту ключових компетенцій, для формування яких має необхідні умови. Таким чином, компетентність не зводиться ані до знань, ані до умінь. Компетентність - це той ланцюжок, який пов'язує знання та діяльність людини.

Отже, в умовах запровадження компетентнісного підходу у навчанні учнів старшої школи нових ознак набуває характеристика змісту шкільної освіти. Прийняття компетентностей та їх результативної складової – компетенцій як цілей освіти зумовлює те, що *зміст освіти має набути орієнтації на особистісні досягнення кожного учня, а предметні знання і уміння стануть не кінцевими цілями навчання, а лише основою в засвоєнні предметних і ключових компетентностей.*

Подальший рух у реалізації компетентнісного підходу у навчанні вимагає глибокого обґрунтування змісту ключових і предметних компетентностей і взаємозв'язку між ними, подолання термінологічних розбіжностей, з'ясування їх складу з урахуванням цілей і завдань освіти в старшій школі.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392.
2. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн /О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [б-ка з освітньої політики]; під заг. ред. О. В. Овчарук. - К.: К.І.С., 2004. - С. 16-25.
3. Козакова Н.Б. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні // [Електронний ресурс]: <http://osvita.ua>
4. Гурьянова А.В. Компетентнісний підхід в освіті // [Електронний ресурс]: <http://festival.1september.ru>